

Aralık 2020

Yıl: 4 Sayı: 2 ss. 60-73

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 26.03.2020

Kabul Tarihi: 09.12.2020

ISSN: 2619-9408

December 2020

Volume: 4 Issue: 2 pp. 60-73

Article Type: Research Article

Submitted: 26.03.2020

Accepted: 09.12.2020

SÖZ VARLIĞI GELİŞTİRME ÇALIŞMALARINA BİR KATKI: ÖRNEK OLAYLARLA DEYİM ÖĞRETİMİ*

Bahar DOĞAN KAHTALI*, Gülsima TOPTAL**, Fatma ANAÇ***, Recai KILINÇ****

ÖZET

Dünyayı anlamak ve anlatmak için kullanılan en önemli araç dildir. Dilin doğru ve etkili kullanılması için bireyin söz varlığının zengin olması gerekmektedir. Söz varlığı kişinin yaşamı boyunca zihninde biriken kelimelerin toplamıdır. Türkçenin söz varlığı içerisinde deyimlerin yadsınamaz bir yeri vardır. Söz varlığı geliştirme çabalarında deyim öğretimine yer verilmelidir. Bu araştırmanın amacı söz varlığı geliştirme çalışmalarına katkı sunmak için deyim öğretiminde kullanılmak üzere örnek olaylar oluşturmaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Anıttepe Yayıncılık'ın hazırladığı 5.sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın 5, 6, 7 ve 8. temalarında yer alan okuma metinlerinde geçen deyimler tespit edilmiştir. Tespit edilen bu deyimler arasından uzman görüşlerine ve 30 beşinci sınıf öğrencisine uygulanan anket sonuçlarına göre öğrencilerin anlamını bileceğine karar verilen deyimler çıkarılmış ve geri kalan deyimlere 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer verilen temalar ve alt temalar göz önünde bulundurularak örnek olaylar yazılmıştır. Söz konusu çalışma daha sonra yapılması planlanan deneysel çalışmaya hazırlık amacı taşımaktadır. Oluşturulan örnek olaylar uzman görüşüne sunulmuş ve deyim öğretiminde kullanımı uygun bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sözcük öğretimi, örnek olay, söz varlığı, deyim.

A CONTRIBUTION TO ENHANCING VOCABULARY STUDIES: TEACHING IDIOMS WITH CASE STUDIES

ABSTRACT

Language is the most significant way to comprehend and express the world. In order to use the language in an effective and correct way, Individual's vocabulary must be substantial. Vocabulary is the total amount of words gathered in memory during the lifetime. Idioms have an undeniable place in Turkish language. In the efforts of enhancing vocabulary, teaching idioms must be given a place. The reason of this study is to form case studies on teaching idioms in order to contribute studies of enhancing vocabulary. The idioms at texts of 5,6,7,8th themes of the 5th grade Turkish book published by Anıttepe publishing were determined. The study in question is intended to be prepared for the experimental study planned for later. The case studies that were created were presented to the expert opinion and were found suitable for use in idiom teaching.

Key Words: Vocabulary teaching, case study, vocabulary, idiom.

* Çalışma, 22-23 Şubat 2020'de yapılan Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

* Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, bahar.dogan@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6184-2306

** Yüksek Lisans Öğrencisi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, toptalgulsima@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4012-8514

*** Yüksek Lisans Öğrencisi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, fatmanas94@outlook.com, ORCID: 0000-0002-8019-8453

**** Yüksek Lisans Öğrencisi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, recai.kilinc@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8885-7380

Giriş

Dil, bir iletişim aracı olarak insan hayatının hayati unsurları arasında önemini daima korumuş bir yapıdır. Dil eğitimi çocukluk çağında başlar ve başarısı veya başarısızlığı insan hayatını doğrudan etkiler. Dil eğitimi dört temel dil becerisi üzerine kuruludur. Bu beceriler bireyin hayatı anlama ve anlatma çabasının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bütün dillerin öğrenilmesi ve öğretilmesinde olduğu gibi Türkçenin de sağlıklı bir şekilde öğrenilmesi ve öğretilmesi için dört temel dil becerisi çok önemlidir. Edinim sırasına göre dinleme, konuşma, okuma ve yazma olarak sıralanan bu becerilerin etkili bir şekilde kazanılması ve kullanılabilmesi için bireyin sahip olduğu söz varlığının zengin olması gerekmektedir.

Söz varlığı, TDK Türkçe Sözlük'te, "Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, vokabüler, kelime hazinesi" (TDK, 2020) şeklinde tanımlanmaktadır. Ancak söz varlığının bu kavramlardan hiçbirini tam olarak karşılamadığını ifade eden Baş'a (2006: 103) göre söz varlığı bu kavramları da içine alan geniş kapsamlı ve genel bir kavramdır.

Dil becerilerinin gelişmesinin birinci şartı çocuğun gelişimsel olarak belirli bir olgunluk seviyesine ulaşmış olmasıdır. Böylece çocuğun dil becerileri gelişime açık hâle gelir. Dil becerilerinin gelişmesinin ikinci şartı ise çocuğun söz varlığının zengin olmasıdır. Dili etkili, güzel ve doğru bir biçimde kullanabilmeye bireyin sahip olduğu söz varlığının önemi büyüktür (Göçer, 2009: 1026). Sözcük ve sözcük öbeklerinin öğretimi ana dili öğretiminin en önemli çalışmalarından biridir. Çünkü okuma, yazma, konuşma ve dinleme olarak belirtilen dört dil becerisinin kazandırılması ile sözcük dağarcığı arasında sıkı bir ilişki vardır. Öğrencilerin okuduklarını ve dinlediklerini anlamaları, sözcükleri doğru anlamlandırmalarına bağlıdır. Dört dil becerisinin kazanılması için söz varlığının gelişmiş olmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Temel dil becerileri ile söz varlığının gelişimi sarmal bir yapıyla birbirine bağlıdır. Temel dil becerileri geliştikçe söz varlığı da gelişim sağlar, söz varlığının gelişip zenginleşmesiyle de dil becerileri daha etkili kullanılmaya başlanır (Pehlivan, 2003: 84).

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda öğrencilerin söz varlığını geliştirmeye yönelik kazanımlar ve etkinlikler bulunmaktadır. Öğretim programının özel amaçlarına bakıldığında da "okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması" üzerinde durulmuştur (MEB, 2019: 8). İfadeye bakıldığı zaman da bireyde dil zevki ve bilincinin oluşması, duygu, düşünce ve hayal dünyasının gelişiminin söz varlığının gelişimine bağlı olduğu görülmektedir. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda söz varlığı geliştirme amacına hizmet eden her sınıf düzeyinde yer alan kazanımların şunlar olduğu tespit edilmiştir:

- Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.
- Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.
- Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır (MEB, 2019).

Belirlenen kazanımlara ulaşmak için ana dili eğitimi öğretiminde söz varlığını geliştirme çalışmaları ders kitaplarında yer alan metinler bağlamında yapılmaktadır. Sözcüklerin anlamsal ve yapısal öğretiminde ana kaynak olan metinler bağlamında yapılan söz varlığını geliştirme çalışmaları, ders kitaplarındaki metinler için özel olarak hazırlanan etkinlikler vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Metin temelli söz varlığını geliştirme çalışmaları içerisinde yapılan deyim öğretimi söz varlığının geliştirilmesi etkinliklerinde önemli bir paya sahiptir. Deyim, farklı anlamlar ifade etmek için gerçek anlamı dışına çıkan, bir fikri en az iki sözle ifade eden kalıplaşmış söz grubuna verilen addır. Türkçe Sözlük'te (2020) deyim, "Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan

kalıplaşmış söz öbeği, tabir.” olarak tanımlanır. Anlatıma olan büyük katkılarından dolayı deyimler, bir dilin söz varlığının en önemli parçalarından biri olmuştur. Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığını geliştirme çalışmalarında deyim öğretiminde çok fazla yöntem ve tekniğin kullanılmadığını ve bağlam temelli etkinliklerin sayısının az olduğu görülmektedir (Türkben, 2019: 86).

Söz varlığını geliştirme çalışmalarının artırılması, çeşitlendirilmesi ve deyim öğretimi alanında daha etkili yöntemler kullanılması öğrencilerin de aktif olarak öğrenim sürecine katılımını sağlayacaktır. Bu araştırmanın amacı söz varlığını geliştirme çalışmalarına bir katkı sunmak için deyim öğretiminde örnek olaylar oluşturmaktır. Deyimler, asırlar içinde, acı- tatlı, varlık-yokluk günlerinin yoğurup pişirdiği, haddeden geçirip olgunlaştırdığı mukavim sözlerdir. Bunlar toplumların var oluş süreci içinde oluşur, kuşaktan kuşağa aktarılır, zamanla bir kısmı unutulup, yeni durumlar ve oluşumlar karşısında yenileri ortaya çıkar. Dilin bünyesinde kalıplaşmış ve kökleşmiş olarak kalan deyimler hiç şüphe yok ki anlatıma canlılık ve güç katar (Şalvarlı, 2010).

Aksan (1982: 37), deyim kavramını “Belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür” şeklinde tanımlar. Deyimler, kısa ve kalıplaşmış sözlerdir. Deyimler asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. Deyimlerde mecazi anlam vardır, kalıplaşmış bu sözler gerçek anlamlarının dışında kullanılırlar. Deyimlerin de atasözleri gibi söyleyeni belli değildir ve sosyal-kültürel değerlerin aktarımı noktasında ana dilde önemli bir yeri vardır.

Her toplumun kendine göre atasözleri ve deyimleri vardır. Toplumlarda belli bir deneyimin, yaşanmışlığın sonucu ortaya çıkan atasözleri ve deyimler, didaktik özellikleriyle eğitimde önemli bir yer kaplamaktadır. Geleneksel sözlü kültür ürünü olan atasözleri ve deyimler; özlü, hoş giden, kalıplaşmış söz anlamlarıyla birlikte, söyleyiş güzelliği, kavramları karşılama özelliği, sözlü ve yazılı anlatımı ifade etmedeki etkili olması açısından Türkçe öğretiminde çeşitli işlevleri yerine getirmektedir (Bulut, 2013: 561).

Türkçe öğretiminde deyimler, öğretimin şekillenmesinde çok önemli görevler üstlenmektedir. MEB tarafından 2017 yılında yenilenmeye başlanan bütün öğretim programlarının müfredatında ve 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer verilen yetkinlikler içerisinde ilk sırada ana dilde iletişim yer almaktadır. Şüphesiz ki iletişim süresince bireylerin kendini ifade etmesi için önemli bileşenlerden biri de söz varlığıdır. Deyimler, düşüncelerin kodlarla ifade edilmesidir. Birey bu kodların dildeki değerini bilmez ve nasıl kullanacağından emin olamazsa hem kendini ifade etmede hem de anlatılanları işleme sürecinde sorunlar yaşar. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda söz varlığı başlığı altında ‘Deyim ve atasözlerinin metnin anlamına katkısını kavrar.’ kazanımı yer almaktadır (MEB, 2019: 8). Bu nedenle öğrencilere deyimlerin öğretilmesi önemli görülmektedir.

Literatürde, söz varlığını geliştirme çalışmaları açısından önemli bir yere sahip olan deyim öğretimi konusunda yapılan birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar şu şekildedir: Örgü (2003) beşinci sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada hikâye ve resimlerle desteklenen deyim öğretiminin, geleneksel öğretim şekli olan düz anlatım yönteminden daha iyi olduğu sonucuna varmıştır. Bayraktar ve Yaşar, (2005) ilköğretim 1. kademe 5. sınıfta deyim öğretimine ilişkin uygulamaları, ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerle yapılan ön görüşme ve anketler aracılığıyla incelemiş ve deyim öğretiminde yeni bir yaklaşım olarak geleneksel yöntemlere oranla daha başarılı olan resim gösterme ve hikâye anlatma yöntemini önermişlerdir. Kazıcı (2008), Türkçe derslerinde, altıncı sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, deyim ve atasözü öğretiminde dramatizasyon yönteminin etkililiğini araştırmış, deyim öğretiminde geleneksel yöntemlere oranla dramatizasyon yönteminin ve öykü okuma tekniğinin daha başarılı olduğu sonucuna varmıştır. Mert (2009) yaptığı çalışmada anadili eğitimi ve öğretimi sürecinde sözcük varlığı belirleme çalışmalarının önemine değinerek “deyim”

kazandırmaya yönelik etkinlik önerileri hazırlamıştır. Mürsel (2009) ile Varışoğlu vd. (2014) tarafından yapılan iki farklı araştırmada deyim ve atasözleri öğretiminde karikatürün etkisi araştırılmış, araştırmalar sonucunda deyim öğretiminde karikatürlerin klasik yöntemlerden daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaman ve Gülcan (2009) yedinci sınıf öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada gösteri tekniğinin deyim öğretiminde etkililiğini araştırmışlar ve gösteri tekniğinin deyim öğretiminde etkili olduğunu ispatlamışlardır. Salvarlı (2010) tez çalışmasında; Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kurallı cümle niteliği gösteren deyimlerin metinden hareketle öğretimini verilen örneklerle desteklemek amacıyla, metinleri incelemiş, metinlerdeki somut ve soyut sözcüklerin kullanılma sıklığına göre zorluk dereceleri belirlemiştir. Özbay ve Akdağ (2013) deyim öğretiminde aktif öğrenmenin etkisini araştırmış, araştırmayla birlikte aktif öğrenme yöntemleriyle yapılacak olan deyim öğretiminin klasik yöntemlerden hem daha etkili olduğu hem de öğrencilerin öğretim sürecine daha istekli bir şekilde katılım sağladığı sonucuna ulaşmışlardır. Çalışkan (2013) “Kavramsal Anahtar Modeli ile Metafor ve Deyim Öğretimi” isimli çalışmasında 1980’de Lakoff ve Johnson tarafından sistemli biçimde ortaya konan Kavramsal Metafor Teorisi esas alınarak geliştirilen Kavramsal Anahtar Modeli kullanılarak yapılan öğretimin ana dilde metafor ve deyim öğretimindeki etkinliği araştırılmış ve elde edilen veriler, Kavramsal Anahtar Modeli doğrultusunda eğitim alan deney grubu öğrencilerinin, öğrendikleri deyimleri klasik yöntemle eğitim alan kontrol grubu öğrencilerine göre daha iyi hatırladığını ortaya koymuştur. Türkbey (2019) yaptığı çalışmada Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarını deyim varlığı ile öğretimi açısından incelemiş, ders kitaplarındaki mevcut deyim sayısının ve deyim öğretiminde kullanılan tekniklerin sayısının az olduğu sonucuna ulaşmıştır. Büyükkiz ve Dölek (2019) ise yaptıkları çalışmada animasyonların deyim öğrenimi ve kalıcılığı üzerindeki etkisini belirlemeye çalışmış ve elde ettikleri bulgulardan yola çıkarak animasyonların deyimler üzerinde etkili ve kalıcı bir öğrenme sağladığı sonucuna ulaşmışlardır.

Yukarıda yer verilen araştırmalar incelendiğinde deyim öğretiminde örnek olay yönteminin daha önce kullanmadığı görülmektedir. Stensmo’a göre (1999) örnek olay yöntemi, gerçek yaşam deneyimleri ile öğrencileri yüz yüze getirerek öğretim ortamında kuram ve uygulama arasındaki boşluğu doldurulmasına yardımcı olan bir yöntemdir (akt. Şahin, Atasoy ve Somyürek, 2010). Örnek olaylar genellikle gerçek hikâyelerdir. Bu hikâyeler, çalışılan veya üzerinde durulan konuyla ilgili örneklerdir. Burada öğrenci bir bulmaca çözücüsü durumunda değildir, insan doğasının bir gözlemcisi konumundadır (Herried,1997’den akt. Pehlivanlar ve Şahin, 2007). Herried (1997-1998) sınıf içerisinde öğrencileri heveslendirecek ve onların ilgisini çekebilecek örnek olaylar hazırlamanın ve anlatmanın püf noktalarını; “örnek olay... bir hikâye anlatır, ilgi çeken bir konuya odaklı olmalıdır, en geç 5 yıl öncesini anlatır, merkez karakterleri ile empati yaratır, alıntılar içerir, okuyucu ile ilgilidir, pedagojik bir yarar barındırmalıdır, karmaşa yaratır, karar vermeye zorlar, kısa olur” başlıkları altında belirlemiştir (akt. Pehlivanlar ve Şahin, 2007).

Deyim öğretiminde örnek olaylar kullanılması söz varlığını geliştirme çalışmalarına önemli katkılar sağlayacak ve öğrenilen deyimleri daha kalıcı hâle getirecektir. Bununla beraber öğrenciyi öğrenme sürecinde aktif kılan örnek olay yönteminin deyim öğretimi çalışmalarında kullanılması, söz varlığını geliştirme çalışmalarına yeni ve etkili bir yöntem kazandıracaktır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı söz varlığını geliştirme çalışmalarına bir katkı sunmak için deyim öğretiminde örnek olaylar oluşturmaktır. Bu amaca ulaşabilmek için 5. sınıf Türkçe ders kitabında geçen deyimleri tespit etmek ve bu deyimlerle ilişkili, öğrencilerin günlük hayatlarında karşılaşılabilecekleri örnek olaylar oluşturmak amaçlanmıştır.

Yapılan literatür taramasında örnek olaylarla deyim öğretimin konu alındığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Deyim öğretiminde örnek olayların kullanılması öğrencilerin deyimleri anlamaları ve

günlük hayatlarında kullanma becerisini kazanmaları için alternatif bir yöntem sunmaktadır. Çalışmada yer alan örnek olaylar ve uygulama öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerinde yol gösterici nitelik taşımaktadır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi deyimlerin belirlenmesinde doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. O’leary (2004)’e göre “doküman incelemesinin, araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilen bilimsel bir araştırma yöntemi olduğu söylenebilir” (O’leary, 2004’ten akt. Özkan, 2019: 5). Belirlenen deyimler arasından uzman görüşleri ve 30 beşinci sınıf öğrencisine uygulanan anket sonucunda öğrencilerin anlamını bilebileceklerine karar verilen deyimler elenmiş ve geriye kalan deyimlerin öğretimi için uygun örnek olaylar yazılmıştır.

İncelenen Materyal ve Örnek Olayların Oluşturulması

Çalışmada MEB tarafından 2019-2020 eğitim-öğretim yılında 5. sınıf öğrencileri için Anıttepe Yayıncılık’a hazırlatılan Türkçe Ders Kitabı materyal olarak incelenmiştir. Ders kitabında 2. dönem okutulması planlanan 5, 6, 7 ve 8. temalarda yer alan okuma metinleri incelenmiş ve bu metinlerde geçen deyimler tespit edilmiştir. Böyle bir sınırlamaya gidilmesinin nedeni, daha sonra yapılması planlanan yarı deneysel bir araştırmaya veri toplama aracı oluşturmaktır. Bu deyimlerden öğrencilerin anlamını bilebileceklerine karar verilen deyimler uzman görüşleri ve 30 beşinci sınıf öğrencisine uygulanan anket doğrultusunda elenmiş ve 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer verilen temalar ve alt temalar göz önünde bulundurularak tespit edilen deyimlere örnek olaylar yazılmıştır. Anıttepe Yayıncılık 5. Sınıf Türkçe ders kitabının 5, 6, 7 ve 8. temalarında yer alan metinler, metinlerin yazarları, tema ve alt temaları ile bu metinlerde geçen ve örnek olayı yazılması planlanan deyimler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Temalarda yer alan metinlere ilişkin bilgiler ve tespit edilen deyimler

Tema/Alt Tema	Metin Adı	Metnin Yazarı	Deyim
Vatandaşlık / Görev Bilinci	Çocuk Bahçesindeki Bekçi	Üzeyir Gündüz	Zapt etmek
Vatandaşlık / Görev Bilinci	Çocuk Bahçesindeki Bekçi	Üzeyir Gündüz	Kara kara düşünmek
Vatandaşlık / Görev Bilinci	Çocuk Bahçesindeki Bekçi	Üzeyir Gündüz	Elinden kurtulmak
Vatandaşlık Sorumluluk	Bilinçli Tüketici	Dursun Bulut	Hesabımı bilmek
Vatandaşlık / Özgürlük	Özgürlük	Mehmet Dağistanlı	Bir deri bir kemik kalmak
Sağlık ve Spor / Centilmenlik	Karagöz Kibarlık Öğreniyor	Gülsüm Cengiz	Değer vermek
Sağlık ve Spor / Centilmenlik	Karagöz Kibarlık Öğreniyor	Gülsüm Cengiz	Saygı göstermek
Sağlık ve Spor / Yardım	Çitlembik	Hızır Ovacık	Karşılık vermek

Sağlık ve Spor / İlk Yardım	Çitlembik	Hızır Ovacık	Boğazı düğümlenmek
Sağlık ve Spor / İlk Yardım	Çitlembik	Hızır Ovacık	Hak etmek
Sağlık ve Spor / İlk Yardım	Çitlembik	Hızır Ovacık	Göz göze gelmek
Erdemler / İyilikseverlik	İyiliğin Değerini Bilen Kim	Şennur Sezer, Adnan Özyalçınar	Peşine düşmek
Erdemler / İyilikseverlik	İyiliğin Değerini Bilen Kim	Şennur Sezer, Adnan Özyalçınar	Sokağa atmak
Erdemler / İyilikseverlik	İyiliğin Değerini Bilen Kim	Şennur Sezer, Adnan Özyalçınar	Karşılık vermek
Erdemler / İyilikseverlik	İyiliğin Değerini Bilen Kim	Şennur Sezer, Adnan Özyalçınar	Ters gitmek
Erdemler/ İyilikseverlik	İyiliğin Değerini Bilen Kim	Şennur Sezer, Adnan Özyalçınar	Canı sıkılmak
Erdemler/ İyilikseverlik	İyiliğin Değerini Bilen Kim	Şennur Sezer, Adnan Özyalçınar	Ceza çekmek
Erdemler/ İyilikseverlik	İyiliğin Değerini Bilen Kim	Şennur Sezer, Adnan Özyalçınar	Gözden kaybolmak
Erdemler/ Saygı	Büyüklerle Saygı	Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları Çocuk Kitapları	Gayret göstermek
Erdemler/ Saygı	Büyüklerle Saygı	Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları Çocuk Kitapları	Saygı göstermek
Erdemler/ Saygı	Büyüklerle Saygı	Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları Çocuk Kitapları	(Birin veya bir şeyin) kıymetini bilmek
Erdemler/ Saygı	Büyüklerle Saygı	Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları Çocuk Kitapları	Kusur etmek
Erdemler/ Saygı	Büyüklerle Saygı	Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları Çocuk Kitapları	Elinden gelmek
Erdemler/ Sevgi	Yaşama Sevinci	Muzaffer İzgü	Söz vermek
Erdemler/ Sevgi	Yaşama Sevinci	Muzaffer İzgü	Kimi kimsesi olmamak
Bilim ve Teknoloji/ Teknoloji	Barkod	Bilim Çocuk Dergisi	İşe yaramak
Bilim ve Teknoloji/ Sosyal Medya	Sosyal Medya Psikolojinizi Etkiliyor	Yeni Şafak Gazetesi	Yol açmak

Bilim ve Teknoloji/ Sosyal Medya	Sosyal Medya Psikolojinizi Etkiliyor	Yeni Şafak Gazetesi	Dile getirmek
Bilim ve Teknoloji/ Ulaşım	Akıllı Ulaşım Sistemleri	İbrahim Sönmez	Temel atmak
Bilim ve Teknoloji/ Ulaşım	Akıllı Ulaşım Sistemleri	İbrahim Sönmez	Akla gelmek
Bilim ve Teknoloji/ Ulaşım	Akıllı Ulaşım Sistemleri	İbrahim Sönmez	Meydana gelmek
Bilim ve Teknoloji/ Ulaşım	Akıllı Ulaşım Sistemleri	İbrahim Sönmez	Dile getirmek
Bilim ve Teknoloji/ Ulaşım	Akıllı Ulaşım Sistemleri	İbrahim Sönmez	Ortaya çıkmak
Bilim ve Teknoloji/ Ulaşım	Akıllı Ulaşım Sistemleri	İbrahim Sönmez	Farkında olmak

Tablo 1'e göre incelenen kitabın 5, 6, 7 ve 8. temalarının sırasıyla vatandaşlık, sağlık ve spor, erdemler ile bilim ve teknoloji olduğu görülmektedir. Her temada üç okuma metni incelenmiştir. Temalardaki deyimlerin sayısı; temaya, metnin konusu ve türüne göre değişmektedir. Bu bakımdan vatandaşlık temasında (zapt etmek, kara kara düşünmek, elinden kurtulmak, hesabını bilmek, bir deri bir kemik kalmak) 5, sağlık ve spor temasında (değer vermek, saygı göstermek, karşılık vermek, boğazı düğümlemek, hak etmek, göz göze gelmek) 6, erdemler temasında (peşine düşmek, sokağa atmak, karşılık vermek, ters gitmek, canı sıkılmak, ceza çekmek, gözden kaybolmak, gayret göstermek, saygı göstermek, birinin veya bir şeyin kıymetini bilmek, kusur etmek, elinden gelmek, söz vermek kimi kimsesi olmamak) 14, bilim ve teknoloji temasında ise (işe yaramak, yol açmak, dile getirmek, temel atmak, akla gelmek, meydana gelmek, dile getirmek, ortaya çıkmak, farkında olmak) 9 deyim vardır.

Kitapta metinlerin temaları açık olarak verilmiş ancak alt temaları verilmemiştir. Alt temalar araştırmacılar tarafından belirlenmiş ve belirlenen alt temaların uygunluğu için görüş alınmıştır çünkü hazırlanan örnek olaylar metnin alt temasına uygun olarak hazırlanmıştır.

Bulgular

Örnek olaylarla deyim öğretiminde kullanılmak üzere Anıttepe Yayıncılık'ın 5. sınıf Türkçe Ders Kitabındaki 5, 6, 7 ve 8. temalarında yer alan okuma metinlerindeki deyimler belirlenmiştir. Örnek olaylar sınıfta öğretmen tarafından öğrencilere anlatılacaktır. Daha sonra öğrencilere örnek olayda verilen tutum, davranış, duyguyu ve durumun hangi deyimle karşılanabileceği sorulacaktır.

Vatandaşlık temasının Görev Bilinci alt temasında yer alan ve metinde geçen "zapt etmek, kara kara düşünmek ve elinden kurtulmak" deyimleri için örnek olaylar yazılmıştır.

Zapt etmek: Evin köpeğinin gezdirilmesi evin on beş yaşındaki oğlu Mert'in görevidir. Herkesin görevlerini eksiksiz şekilde yerine getirmesi Mert'in ailesinin önemseydiği bir konudur. Çocuk köpeğini gezdirmek için dışarı çıkar. Köpeği günlerdir dışarı çıkmadığı için çok heyecanlıdır. Tasmayı sıkıca kavrayan çocuk onu çok zor tutmaktadır.

Bu olay öğrencilere aktarıldıktan sonra öğrencilere 'Çocuğun gerçekleştirdiği eylem hangi deyim ile açıklanabilir?' sorusu sorulur.

Öğrencilerin ‘zapt etmek’ yanıtını vermesi beklenir.

Kara kara düşünmek: Ödevini teslim etmesi gereken bir öğrenci, ödevin son teslim gününden önceki gün bir maket hazırlar. Proje olarak hazırladığı maketi kardeşi kırar. Öğrenci telaşlanır ve ödevini yapmadığı için neler olabileceğini hayal etmeye başlar.

Bu durum öğrencilere açıklanır ve hikâyedeki öğrencinin durumunda hangi deyim kullanabilecekleri sorulur.

Öğrencilerin ‘kara kara düşünmek’ yanıtını vermesi beklenir.

Elinden kurtulmak: Evine ekmek götürmek zorunda olan bir balıkçı balığa çıkar. Gün boyu tek bir balık bile yakalayamaz. Günün sonunda kocaman bir balık yakalar. Sevinip kocaman bir balık yakaladım diye balığa bakar. Bir anda balık avuçlarından kayar ve tekrar denize atlar.

Öğretmen öğrencilere bu durumun hangi deyimle ifade edileceğini sorar. Öğrencilerin ‘elinden kurtulmak’ yanıtını vermesi beklenir.

Vatandaşlık temasının Sorumluluk alt temasında yer alan ve metinde geçen “hesabını bilmek” deyimini için örnek olay yazılmıştır.

Hesabını bilmek: Annesi, Ali’ye bir miktar para ve bir alışveriş listesi verir. Bu onun tek başına yapacağı ilk alışverişidir. Para ile listeyi denkleştirmesi gerekir. Annesi, oğlunun sorumluluk almasını ve parasını bilinçli harcamasını istemektedir.

Öğretmen metne yönelik söz varlığı çalışmalarını yaptırırken öğrencilerine bu olayı anlatır ve sonra onlara şöyle der:

-Çocuklar sizce Ali’nin annesi kendisinden nasıl biri olmasını istemektedir? Bu durum için hangi deyim kullanılabilir?

(Çocukların şu cevabı vermesi beklenir.)

-Hesabını bilen biri olmasını ister, öğretmenim! Bu durumda ‘hesabını bilmek’ deyimini kullanılır.

Vatandaşlık temasının Özgürlük alt temasında yer alan ve metinde geçen “bir deri bir kemik kalmak” deyimini için örnek olay yazılmıştır.

Bir deri bir kemik kalmak: Selin sokakta bulunduğu bir yavru köpeği sahiplenmek ister. Selin köpeği eve götürür. Köpeğin sahipsiz olduğunu düşünmektedir. Fakat yavru köpeğin annesi bir alt sokakta oturan bir komşunun köpeğidir. Yavru köpek annesini göremediği için günlerce yemek yemez. Sonunda komşularının köpeği aradığını duran Selin yavru köpeği geri götürür. Komşuları çok şaşırır. Yavru köpek zayıflamış ve halsiz düşmüştür.

Öğretmen öğrencilere yavru köpeğin son halini tanımlamak için hangi deyim kullanılabileceğini sorar.

Öğrencilerin ‘bir deri bir kemik kalmak’ yanıtını vermesi beklenir.

Sağlık ve Spor temasının Centilmenlik alt temasında yer alan ve metinde geçen “değer vermek ve saygı göstermek” deyimleri için örnek olaylar yazılmıştır.

Değer vermek: İsmet basketbol topunu alıp arkadaşlarıyla oynamak için dışarıya çıkar. İsmet ve arkadaşları iki gruba ayrılır, bir hakem belirler ve maça başlarlar. Oyunculardan biri hatalı oynadığı için hakem defalarca onu uyarır. Fakat aynı oyuncu tekrar hata yapar. Hakem oyunun kurallarını ve adil oynamayı çok önemseyen biridir.

Öğretmen olayı anlattıktan sonra çocuklara ‘Hakemin oyunun kurallarını önemsemesini ifade etmek için hangi deyim kullanabiliriz?’ sorusunu sorar.

Öğrencilerin ‘değer vermek’ yanıtını vermesi beklenir.

Saygı göstermek: Bir güreşçi ülke çapında yapılan müsabakalara katılır. Finale kadar gelir bütün yıl çok çalışmasına rağmen finalde yenilir. Fakat rakibinin de çok çalıştığını biliyordur. Rakibi şampiyon ilan edilince hakeme itiraz etmez ve rakibini tebrik eder.

Öğretmen ğrencilerine güreşçinin tutumunun nasıl açıklanabileceğini sorar. Bu durumda hangi deyim kullanılması uygun olacağını sorar.

Öğrencilerin ‘saygı göstermek’ yanıtını vermesi beklenir.

Sağlık ve Spor temasının İlk Yardım alt temasında yer alan ve metinde geçen ‘karşılık vermek, boğazı düğümlenmek, hak etmek ve göz göze gelmek’ deyimleri için örnek olaylar yazılmıştır.

Karşılık vermek: Voleybol maçında sınıf arkadaşına sinirlenip voleybol topunu ona doğru fırlatarak arkadaşının burnunun kanamasına sebep olan Ayşe yaptığından çok pişman olur. Hatasını anlayıp arkadaşının burnunun kanasını durdurması için hemen ilk yardım bilgisi olan öğretmenini çağırır. Arkadaşını ve sınıfını çok seven Ayşe, ğretmeninin neden bu şekilde davrandığıyla ilgili sorularına utancından cevap veremez.

Öğretmen Ayşe’nin öğretmenine cevap verememesi durumunun hangi deyimle karşılanabileceğini sorar.

Öğrencilerin ‘karşılık vermek’ yanıtını vermesi beklenir.

Boğazı düğümlenmek: Ali ve kardeşi evde oynarken annelerinin çok sevdiği vazoyu kırarlar. Anneleri gelmeden vazunun kırıklarını toplamak isterken bir cam parçası Ali’nin eline batar. Sonunda kardeşi ve Ali annesine gidip durumu anlatırlar. Ali’nin annesi Ali’nin elini temizledikten sonra güzelce sarar. Daha sonra içerideki kırıkları toplamak için salona gidince en sevdiği vazoyu kırık görür. Ali zr dilemek ister. Gözleri dolar ama bir süre konuşamaz.

Öğretmen ğrencilere bu durumda hangi deyim kullanılabileceğini sorar.

Öğrencilerin ‘boğazı düğümlenmek’ cevabını verebilmesi için Ali’nin yaşadığı duygu yoğunluğunun üzerinde durulur.

Hak etmek: Bir kadın çocukluğunda hiç masa tenisi oynamamış olmasına karşın masa tenisi kursuna gitmeye karar verir. Bu sporu çok sevdiğini fark eder ve fırsat bulduka antrenman yapar yeni teknikler öğrenir. Antrenmanlardan birinde bileğini incitir. Neyse ki hocası ne yapılması gerektiğini bilmektedir. Bileği kısa sürede iyileşen kadın yılsonu müsabakalarına katılır ve ödül alır. Bu dl için çok çalışmıştır.

Bu rnek olay ğretmen tarafından öğrencilere anlatılır. ‘yleyse kadının dl kazanmasını hangi deyimle açıklayabiliriz?’ sorusu sorulur.

Öğrencilerin ‘hak etmek’ yanıtını vermesi beklenir.

Gz göze gelmek: Ahmet futbol oynamayı çok sevmektedir. Bir gün halı saha maçında tam gol atacakken rakibi tarafından düşürülür ve takımı penaltı kazanır. Rakibi Ahmet’ten özür diler onu yerden kaldırırlar. Ahmet’e gerekli müdahale yapılır. Penaltıyı kullanmak için topun başına Ahmet geçer. Tam topa vuracakken bir an kaleci ile birbirlerine bakarlar.

Öğretmen ğrencilere kaleci ile Ahmet’in bakışlarının karşılaşmasını hangi deyimle ifade edebileceğimizi sorar.

Öğrencilerin ‘göz göze gelmek’ yanıtını vermesi beklenir.

Erdemler temasının İyilikseverlik alt temasında yer alan ve metinde geçen ‘ters gitmek, canı sıkılmak ve gözden kaybolmak’ deyimleri için örnek olaylar yazılmıştır.

Ters gitmek: Efe ninesine ve dedesine market alışverişi yapmak için dışarı çıkar. Tam dışarı çıktığında yağmur bastırır. Eve şemsiyesini almak için döner, dışarı çıktığında şemsiyenin bozulduğunu fark eder. Eve geri döner ve markete daha sonra gitmeye karar verir.

Öğretmen öğrencilere Ahmet'in işlerinde sürekli aksilik çıkmasının nasıl açıklanabileceğini hangi deyim kullanılması gerektiğini sorar.

Öğrencilerin 'ters gitmek' yanıtını vermesi beklenir.

Canı sıkılmak: Ayşe teyze üniversiteye gitmek için il dışında olan iki torununu aylardır görmemiştir. Çocuklarının da işi çok yoğun olduğu için Ayşe teyzeyi ihmal etmektedir. Ayşe teyzenin evde bunaldığını gören komşuları onun hâl hatırını sormakta ve onu ziyaret etmektedir.

Öğretmen öğrencilere Ayşe teyzenin evde bunalmasını hangi deyimle ifade edebileceklerini sorar.

Öğrencilerin 'canı sıkılmak' yanıtını vermesi beklenir.

Gözden kaybolmak: İyiliksever bir insan ihtiyaç sahibi bir evin kapısına bir paket bırakır. Kapının önünden gelen sesleri duyan ev sahibinin kızı kapıyı açar ve etrafı kontrol eder. Annesine seslenir 'Anne buraya birileri birkaç kutu bırakmış' der. Annesi de kızın yanına gelir. Birlikte evden uzakta gittikçe silinen bir karartı görürler.

Öğretmen öğrencilere bu iyiliksever insanın uzakta gittikçe silinen bir karartı olarak görünmesi durumunda bu kişi için hangi deyim kullanılabileceğini sorar.

Öğrencilerin 'gözden kaybolmak' yanıtını vermesi beklenir.

Erdemler temasının Saygı alt temasında yer alan ve metinde geçen "saygı göstermek ve elinden gelmek" deyimleri için örnek olaylar yazılmıştır.

Saygı göstermek: Bir güreşçi ülke çapında yapılan müsabakalara katılır. Finale kadar gelir bütün yıl çok çalışmasına rağmen finalde yenilir. Fakat rakibinin de çok çalıştığını biliyordur. Rakibi şampiyon ilan edilince hakeme itiraz etmez ve rakibini tebrik eder.

Öğretmen öğrencilerine güreşçinin tutumunun nasıl açıklanabileceğini sorar. Bu durumda hangi deyim kullanılmasının uygun olacağını sorar.

Öğrencilerin 'saygı göstermek' yanıtını vermesi beklenir.

Elinden gelmek: Bir öğrenci okulda koridorlarda sınıfında etraftaki çöpleri toplar. Arkadaşları dünyadaki bütün çöpleri toplayamazsın, derler. Çocuk da evet belki toplayamam ama gücüm etrafımdakileri toplamaya yetiyor, yapabileceğim budur, der.

Öğretmen öğrencilere 'Öğrencinin elinden gelenlere ve gücünün yettiğine ne denir?' diye sorar.

Öğrencilerin 'elinden gelmek' yanıtını vermesi beklenir.

Bilim ve Teknoloji temasının Teknoloji alt temasında yer alan ve metinde geçen "işe yaramak" deyimini için örnek olay yazılmıştır.

İşe yaramak: Seren ve arkadaşları robotik kodlama dersinde robot köpeklerinin kendi etrafında dönerek bir çember çizmesini isterler. Öğretmenler problem olarak onlara bunu vermiştir ve grubun bu problemi çözmek için sadece yirmi dakikası vardır. Formülleri ayarlar kodlamaları yaparlar fakat robot köpek çemberi son anda birleştiremez. Seren'in takım arkadaşlarından biri formül yazılırken yüzey sürtünmesi dikkate alınmadığı için hata yaptıklarını söyler. Grup yüzey sürtünmesini dikkate alarak tekrar dener ve bu kez robot doğru bir şekilde çemberi çizer. Fikir onları çözüme ulaştırır.

Öğretmen öğrencilere yüzeyin sürtünmesinin de dâhil edilmesiyle formülün çalışmasına ne denebileceğini sorar.

Öğrencilerin 'işe yaramak' yanıtını vermesi beklenir.

Bilim ve Teknoloji temasının Sosyal Medya alt temasında yer alan ve metinde geçen “yol açmak ve dile getirmek” deyimleri için örnek olaylar yazılmıştır.

Yol açmak: Mustafa yaz tatili geldiği için çok sevinmiştir. Sonunda bu uzun tatilde yıl boyunca oynayamadığım bütün oyunları oynarım diye sevinmiştir. Mustafa yazın ortasına kadar internet üzerinden oyunlar oynar. Okul arkadaşlarıyla konuşur. Haftalar sonra Mustafa göz doktoruna kontrole gider. Doktor Mustafa'nın ekranlarla ilgili uyarılarını dikkate almadığını anlar. Bunun da Mustafa'nın gözlüğünün yarım derece değişmesine sebep olacağını söyler.

Öğretmen bilinçsiz teknoloji kullanımının Mustafa'ya kötü etki etmesini bir deyimle ifade etmeleri istenseydi hangi deyim kullanacaklarını sorar.

Öğrencilerin ‘yol açmak’ yanıtını vermesi beklenir.

Dile getirmek: Sene başında okulda yapılacak toplantıya bütün veliler çağrılır. Okul yatılı bölge okulu olduğu için velilerin ve öğrencilerin okul hakkında bilgi sahibi olması çok önemlidir. Okulla ilgili konular konuşulduktan sonra velilerden birkaçı ulaşım sıkıntısı hakkında konuşurlar. Öğrencilerin bu konuda sorunlar yaşayabileceklerini belirtirler.

Öğretmen öğrencilere ulaşım sıkıntısının toplantıda konuşulmasının, gündeme getirilmesinin hangi deyimler açıklanabileceğini sorar.

Öğrencilerin ‘dile getirmek’ yanıtını vermesi beklenir.

Bilim ve Teknoloji temasının Ulaşım alt temasında yer alan ve metinde geçen “akla gelmek, ortaya çıkmak ve farkında olmak” deyimleri için örnek olaylar yazılmıştır.

Akla gelmek: Fen Bilimleri sınavında bir proje ödevi yapacak olan öğrenci ne yapacağına bir türlü karar veremez. Bir gün televizyonda Türkiye'nin ilk hızlı treninin açıldığı haberini gören öğrencin zihninde birden trenlerin çalışmasını anlatan bir proje yapma fikri doğar.

Öğretmen bu durumda öğrencinin bu proje fikrinin zihninde doğmasına hangi deyim uygun olacağını sorar.

Öğrencilerin ‘akla gelmek’ yanıtını vermesi beklenir.

Ortaya çıkmak: Köpeği kaybolan çocuk köpeğinin nerede olduğunu bulabilmek için sosyal medya hesabından köpeğinin fotoğrafıyla beraber kayıp ilanı yayınlar. Köpeğini böylece bulmaya çalışır. Sosyal medyadan gelen asılsız ihbarlarla çocuk duruma daha çok üzülür. Çocuk akşama kadar bir haber alamaz, köpeğini arar durur. Köpek yan komşunun arka bahçesindeki eski kulübeden çıkarılır.

Öğretmen bu durumda köpeğin arka bahçeden çıkarılması durumuna uygun olan deyim sorar.

Öğrencilerden ‘ortaya çıkmak’ yanıtını vermesi beklenir.

Farkında olmak: Ayşe, yürüme engelli olan arkadaşı Nazlı'nın her gün okul servisine binmesine ve inmesine yardım etmektedir. Fakat okul servisi engelli bireyler için uygun tasarlanmamıştır. Bu durumu öğretmeni aracılığıyla yetkililere ileten Ayşe sayesinde tüm engelli öğrenciler için onlara uygun bir servis tahsis edilir. Diğer insanların aksine Ayşe engelli bireylerin ulaşım sorunlarını öğrenmiştir.

Öğretmen Ayşe'nin servisin engelli bireyler için uygun olmamasını görmesi ve yetkililere iletilmesiyle bu sorunun düzeltilmesi ile ilgili olarak artık Ayşe'nin ulaşım sorunlarını öğrenme durumu için hangi deyim kullanılabileceğini sorar.

Öğrencilerin ‘farkında olmak’ yanıtını vermesi beklenir.

Yukarıda verilen örnek olaylar derste öğretmen tarafında sınıfa anlatılacaktır. Örnek olay anlatıldıktan sonra öğrencilere örnek olayda verilen tutumun, davranışın ya da durumun hangi deyimle karşılanacağı sorulmalıdır.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmanın amacı, söz varlığı geliştirme çalışmalarına katkı sunmak için deyim öğretiminde kullanılmak üzere örnek olaylar oluşturmaktır. Örnek olayları oluşturmak için seçilen deyimler, uzman ve öğrenci görüşlerinden yararlanılarak belirlenmiştir. Örnek olaylar oluşturulurken öğrencilerin yaşları, hazırbulunuşluk seviyeleri, bilişsel ve duyuşsal düzeyleri dikkate alınmış, temaların ve deyimlerin öğrenciler tarafından bilinip bilinmediğine de ayrıca dikkat edilmiştir. Örnek olaylar yazılırken deyimlerden öğrencilerin anlamını bilebileceklerine karar verilen deyimler, uzman görüşleri ve 30 beşinci sınıf öğrencisine uygulanan anket doğrultusunda, elenmiş; böylelikle öğrenciler tarafından bilinen deyimler için değil, bilinmeyenler için örnek olaylar yazılmıştır. Böylece deyimlerin öğrenciler tarafından bulunması amaçlanmıştır. Örnek olaylar oluşturulurken 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer verilen temalar ve alt temalar göz önünde bulundurulmuştur. Anıttepe Yayıncılık'tan çıkmış 5. sınıf Türkçe Ders Kitabında bulunan "Vatandaşlık" temasında; "zapt etmek, kara kara düşünmek, elinden kurtulmak, hesabını bilmek ve bir deri bir kemik kalmak" deyimleri, "Sağlık ve Spor" temasında; "değer vermek, saygı göstermek, karşılık vermek boğazı düğümlenmek, hak etmek ve göz göze gelmek" deyimleri, "Erdemler" temasında; "peşine düşmek, sokağa atmak, karşılık vermek, ters gitmek, canı sıkılmak, ceza çekmek, gözden kaybolmak, gayret göstermek, saygı göstermek, (birinin veya bir şeyin) kıymetini bilmek, kusur etmek, elinden gelmek, söz vermek ve kimi kimsesi olmamak" deyimleri ve son olarak "Bilim ve Teknoloji" temasında; "işe yaramak, yol açmak, dile getirmek, temel atmak, akla gelmek, meydana gelmek, dile getirmek, ortaya çıkmak ve farkında olmak" deyimlerinden bazıları için temalar ve alt temalar dikkate alınarak örnek olaylar oluşturulmuştur.

Sahip olunması gereken özelliklerin ve davranışların kazandırılması, öğrencide yerleştirilmesi istenen düşüncelerin verilmesi ve var olan kazanımların pekiştirilmesi gibi işlevleri yerine getirmek için etkili olabilecek deyimler, Türkçe öğretiminde kullanılabilecek etkili ve kalıcı unsurlardandır. Türkçenin kültürel ve sosyal değerlerinin aktarılması konusunda deyimler etkili söz öbekleridir.

Literatürde, Türkçenin öğretimi açısından önemli bir yere sahip olan, deyim öğretimi konusunda yapılan ve farklı yöntemler kullanıldığında başarının kalıcı olduğunu ortaya çıkaran birçok çalışma bulunmaktadır. Çalışmamızı destekleyen bu araştırmalar şu şekildedir: Örgü (2003) beşinci sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada hikâye ve resimlerle desteklenen deyim öğretiminin, geleneksel öğretim şekli olan düz anlatım yönteminden daha iyi olduğu sonucuna varmıştır. Kazıcı (2008), Türkçe derslerinde, altıncı sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, deyim ve atasözü öğretiminde dramatizasyon yönteminin etkililiğini araştırmış, deyim öğretiminde geleneksel yöntemlere oranla dramatizasyon yönteminin ve öykü okuma tekniğinin daha başarılı olduğu sonucuna varmıştır. Mürsel (2009) ile Varışoğlu vd. (2014) tarafından yapılan iki farklı araştırmada deyim ve atasözleri öğretiminde karikatürün etkisi araştırılmış, araştırmalar sonucunda deyim öğretiminde karikatürlerin klasik yöntemlerden daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaman ve Gülcan (2009) yedinci sınıf öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada gösteri tekniğinin deyim öğretiminde etkililiğini araştırmışlar ve gösteri tekniğinin deyim öğretiminde etkili olduğunu ispatlamışlardır. Özbay ve Akdağ (2013) ise deyim öğretiminde aktif öğrenmenin etkisini araştırmış, araştırmayla birlikte aktif öğrenme yöntemleriyle yapılacak olan deyim öğretiminin klasik yöntemlerden hem daha etkili olduğu hem de öğrencilerin öğretim sürecine daha istekli bir şekilde katılım sağladığı sonucuna ulaşmışlardır. Deyim öğretimi üzerine yapılan çalışmalar, Bağcı (2010)'nın da belirttiği gibi, yenilikçi ve farklı yöntemlerle

yapılan deyim öğretiminin daha kalıcı olduğu noktasında birleşmektedir. Deyim öğretiminde farklı yöntemler kullanılması aktif bir öğrenim için de çok önemlidir.

Örnek olay yöntemi, sosyal bilgilerden fen bilimlerine, geniş bir alanda kullanılan etkili bir öğretim yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkçe öğretiminde birçok konuda kullanılabilen örnek olay yöntemi, konuşma ve yazma çalışmaları kapsamında yaratıcı düşünme ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesi amacıyla da kullanılmaktadır. Öğrenciler, sınıfta gerçek olaylarla karşı karşıya getirilerek sorunlara yaratıcı çözümler üretmeleri sağlanmaktadır. Örnek olay, öğrencilerin başından geçebilecek gerçek olayları içermesi bakımından önemlidir. Öğrencilere kendi yaşamlarından bir kesit sunan örnek olaylar, sınıfta aktif bir öğrenme ortamı oluşturmaktadır. Deyim öğretimi alanında yapılan araştırmalar incelendiğinde örnek olaylar gibi öğrencileri aktif bir şekilde öğrenmeye davet eden farklı yöntemlerin daha kalıcı öğrenmeler ortaya çıkardığı göz önünde tutulmalıdır. Deyim öğretimi alanında örnek olay yönteminin kullanılması, deyimler gibi öğrenciler tarafından anlamlandırılması zor mecazi kelime gruplarının öğretiminde başarıyı artıracak ve daha etkili bir öğrenme ortamı ortaya çıkaracaktır.

Bu araştırmanın öngördüğü sonuçlar diğer çalışmalarla paralellik göstermektedir. Söz varlığını geliştirme çalışmalarında deyim öğretiminin örnek olaylarla somutlaştırılması daha kalıcı öğrenmeler sağlayacaktır. Deyim öğretimi 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda söz varlığını geliştirme çalışmaları içerisinde yer verilen bir konudur. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı doğrultusunda hazırlanan Türkçe ders kitaplarında deyim öğretimi için farklılık yaratabilecek ve kalıcı öğrenmeler sağlayacak etkinlikler oluşturabilmek amacıyla örnek olaylardan faydalanılabilir. Deyim öğretiminin etkili ve kalıcı bir şekilde yapılabilmesi için farklı etkinlik ve yöntemlerin kullanılması gerekliliği artık göz ardı edilmemeli ve deyim öğretimi çalışmalarında kullanılan yöntemler çeşitlendirilmelidir. Bu noktada soyut ve mecazi kavramlar olan deyimlerin öğretiminde, somutlaştırma yapabilmeyi kolaylaştıran etkili bir yöntem olarak karşımıza örnek olaylarla deyim öğretimi çıkmaktadır.

Kaynakça

- Aksan, D. (2001). *Her Yönüyle Dil-Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Bağcı, H. (2010). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Atasözleri ve Deyimleri Algılama Düzeyi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1 (27), 91-110.
- Bayraktar, N. ve Yaşar, F. Ö. (2005). İlköğretim 1. Kademe V. Sınıfta Deyim Öğretimine İlişkin Uygulamalar ve Deyim Öğretimine Yeni Bir Yaklaşım. *Dil Dergisi*, 127, 7-20.
- Bulut, M. (2013). Türkçe Eğitimi ve Öğretiminde Dil ve Kültür Aktarımı Aracı Olarak Atasözleri ve Deyimlerin Önemi. *Electronic Turkish Studies*, 8(13).
- Büyükikiz, K. K. ve Dölek, O. (2019). Deyimlerin Öğrenilmesi ve Kalıcılığında Animasyonların Etkisi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(27), 53- 70.
- Çalışkan, N. (2013). Kavramsal Anahtar Modeli ile Metafor ve Deyim Öğretimi. *Bilig Dergisi*, 64, 95-122.
- Çapraz Baran Ş. ve Diren E. (2019). *Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- Göçer, A. (2009). Türkçe Eğitiminde Öğrencilerin Söz Varlığını Geliştirme Etkinlikleri ve Sözlük Kullanımı. *Turkish Studies International Periodical For the Languages*, 1008-1036.
- Kazıcı, E. (2008). *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Derslerinde Deyim ve Atasözlerinin Öğretiminde Dramatizasyon Yönteminin Etkililik Düzeyi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MEB (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yayınları.

- Mert, E. L. (2009). Anadili Eğitimi ve Öğretimi Sürecinde Sözvarlığı Belirleme Çalışmalarının Önemi ve “Deyim” Kazandırmaya Yönelik Etkinlik Önerileri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 83- 93.
- Mürsel C. G. (2009). *Deyim ve Atasözlerin Öğretiminde Karikatürün Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Örge, F. (2003). *İlköğretim Birinci Kademe Beşinci Sınıfta Deyimlerin Öğretimine İlişkin Kullanılabilecek Aktivitelere Yönelik Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbay, M. ve Akdağ, E. (2013). Deyimlerin Öğretiminde Aktif Öğrenmenin Etkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(2), 46-54.
- Özkan, U. B. (2019). *Eğitimi Bilimleri Araştırmaları İçin Doküman İncelemesi Yöntemi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Pehlivanlar, E. ve Şahin, F. (2007). Fen Bilgisi Dersi “Canlının İç Yapısına Yolculuk” Ünitesinde Örnek Olay Yönteminin Başarıya, Hatırlamaya ve Bilişüstü Becerilerin Gelişimine Etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 25(25), 171- 184.
- Şahin, S., Atasoy, B. ve Somyürek, S. (2010). Öğretmen Eğitiminde Örnek Olay Yöntemi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 253 -277.
- Şalvarlı, B. (2010). *Türkçe Deyim Öğretimi İçin Metin Hazırlama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TDK. (2020). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Tekışık, H. H. (1994). *İlköğretim Türkçe Öğretimi ve 4. Sınıf Ders Kitabı Uygulama Kılavuzu*. Ankara: Tekışık Yayıncılık.
- Türkben, T. (2019). Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarının Deyim Varlığı ve Öğretimi Açısından İncelenmesi. *BAYTEREK Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 63-90.
- Varişoğlu, B., Şeref, İ., Gedik, M. ve Yılmaz, İ. (2014). Deyim ve Atasözlerinin Öğretilmesinde Görsel Bir Araç Olarak Karikatürlerin Başarıya Etkisi. *Karadeniz Araştırmaları*, 41, 226-242.
- Yaman, H. ve Gülcan, F. (2009). Sözcük Dağarcığını Zenginleştirme Etkinliği Olarak Deyim Öğretimi: Gösteri Tekniği Uygulaması. *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi*, 2 (11), 59-71.